

Profilaktyka uniwersalna patologicznych form używania Internetu u dzieci i młodzieży – nowa propozycja szkolenia

Systematyczne obniżanie się wieku tzw. inicjacji medialnej¹ w obszarze mediów elektronicznych² oraz wzrost dostępności (ekonomicznej, fizycznej i technologicznej) do tychże, wpływają na skalę zachowań problemowych, ryzykownych, patologicznych u małoletnich.

Diagnoza sytuacji:

Zgodnie z deklaracjami rodziców, 20 proc. dzieci w wieku 1-2 lat ma dostęp do Internetu (Bąk, 2015), mimo że – według zaleceń Amerykańskiej Akademii Pediatrii – ekspozycja dzieci na wpływ wysokich technologii w tym okresie życia, jest całkowicie niewskazany (Policy statement ...,2011), a nawet szkodliwy dla ich rozwoju (poznawczego, emocjonalnego, społecznego) i stanowi zły predykat dla rozwoju umiejętności językowych i komunikacyjnych oraz dalszej kariery szkolnej (Cieszyńska-Rożek, 2013). Na tym etapie życia, kontakt z mediami interaktywnymi ma charakter zapośredniczony przez rodziców. To oni swoim zachowaniem, zarówno modelują określone zachowania w kontakcie z wysokimi technologiami, jak i wykorzystują media elektroniczne w funkcji elektronicznej niańki czy zabawki. Stąd też w literaturze przedmiotu pojawiają się kategorie, np. „tv-babies”, „komputerowe dzieci” (Rodzice i dzieci wobec..., 2016) na określenie najmłodszych, którzy spędzają czas przed ekranami różnych technologii (w tym głównie smartfonów, telewizorów i laptopów). Wśród określeń dotyczących pokolenia cyfrowego, wymienia się m.in.: „dzieci sieci” (tzw. sieciaki), pokolenie „kopiuj-wklej”, pokolenie Google’a, pokolenie Internetu, pokolenie kciuka, urodzone „z myszką w ręku” (Morbitzer, 2012; Oleszkiewicz, Senejko; Boellstorff, 2012). W obrębie pokolenia cyfrowego (generacji urodzonych po latach 90. XX wieku) zostały również wyodrębnione podgrupy, co jest efektem przyśpieszenia cywilizacyjnego związanego z mediamorfozą. Jej motorem napędowym są spersonalizowane, mobilne, konwergentne, interaktywne i coraz częściej – zminiaturyzowane technologie cyfrowe. Jedną z tych podgrup generacji ery digitalnej stanowi tzw. pokolenie „C”. Jego nazwa wzięła się od pierwszych liter słów, które określają atrybuty osób należących do tej generacji: „computerized”, „connected”, „always clicking” („skomputeryzowane”, „podłączone”, „ciągle klikające”). Zalicza się do niej osoby, które nie znają świata bez Internetu; sieć jest także fundamentem ich codziennej aktywności społecznej. Pokolenie C, zwane również pokoleniem „nowych nowych mediów”, w roli prosumentów,

¹ 12 kilku lat do nawet kilku miesięcy.

² Chodzi przede wszystkim o komputery, Internet, gry sieciowe, smartfony oraz inne media interaktywne, które umożliwiają komunikację online w czasie rzeczywistym.

konsumentów i producentów treści, rozwija media społecznościowe. Kolejną podgrupę stanowi tzw. Pokolenie Google'a. Tworzą ją urodzeni po 1993 roku. Nie tylko nie znają oni czasów bez komputera i Internetu, ale nie pamiętają też Sieci bez wyszukiwarki Google, która została wprowadzona w 1998 roku (Tapscott, 2010). Doświadczenia generacyjne są zatem kształtowane przez dominujące w danym okresie medium, na co zwracali już uwagę determiniści technologiczni z Marshalllem McLuhanem na czele (McLuhan, 2004).

Mimo zanurzenia w środowisku wirtualnym oraz rozlicznych form cyberaktywności, dzieci i młodzież szkolna są szczególnie podatni na uzależnienia medialne. Kompetencje cyfrowe i informatyczne nie chronią przed cybernalogiem. Ograniczenia związane, zarówno z ich etapem rozwoju, niskimi kompetencjami społecznymi, jak i często dysfunkcjonalne cechy środowiska szkolnego, rodzinnego i rówieśniczego, sprzyjają wystąpieniu problemów i zagrożeń tego typu. Jak pokazują badania przeprowadzone na zlecenie Fundacji Dzieci Niczyje w 2015 roku: „64% dzieci w wieku od 6 miesięcy do 6,5 lat korzysta z urządzeń mobilnych, 25% - codziennie; 26% dzieci posiada własne urządzenie mobilne; 79% dzieci ogląda filmy, a 62% gra na smartfonie lub tablecie. 63% dzieci zdarzyło się bawić smartfonem lub tabletem bez konkretnego celu; 69% rodziców udostępnia dzieciom urządzenia mobilne, kiedy muszą zająć się własnymi sprawami; 49% rodziców stosuje to jako rodzaj nagrody dla dziecka (Bąk, 2015)..

Odsetek dzieci korzystających z internetu wraz z postępem ich wieku biologicznego sukcesywnie wrasta, i tak dla przykładu – jeśli chodzi o grupę 6-latków - blisko 60 proc. z nich to użytkownicy Sieci, zaś w grupie wiekowej 10-latków jest ich aż 85 proc. Szczególną popularnością wśród dzieci i młodzieży cieszą się serwisy społecznościowe (Facebook, Twitter; do rzadziej wymienianych przez młodzież należą: Fotka, Grono, Photoblog, Myspace i inne) (Rodzice i dzieci wobec zagrożeń dzieci w Internecie, 2016). Jak pokazują badania (Makaruk, Korzystanie z portali społecznościowych...) zdecydowana większość młodzieży, ponad 90proc. w Polsce (dane z 2013 roku), w wieku 14-17 lat posiada swój profil w mediach społecznościowych, z jakiego korzysta codziennie. Podobnie jak ich rówieśnicy w innych krajach europejskich. Świadczy to o ogromnym zaangażowaniu emocjonalnym i społecznym młodzieży w aktywność sieciową. Dzieje się to zwykle kosztem innych bezpośrednich kontaktów społecznych w środowisku offline. Badania przeprowadzone w 2010 roku w Polsce wśród dzieci w wieku 9-16 lat pokazują, iż ponad 70 proc. respondentów posiadało swój profil na jednym z portali społecznościowych (Makaruk, Korzystanie z portali społecznościowych...). Zważywszy na dynamiczny rozwój nowych mediów i wzrastającą dostępność do mediów społecznościowych można przypuszczać, iż w ciągu kolejnych 7 lat (do 2017) ten odsetek wzrósł o co najmniej 15 proc. 25 proc. rodziców przyznaje, że ich dziecko ma

nielimitowany, niekontrolowany dostęp do Internetu, także przy wykorzystaniu technologii mobilnych, np. smartfonów czy konsoli (Bak, 2015). Tylko 17 proc. dorosłych respondentów ustawia komputer w domu w miejscu ogólnie dostępnym i kontroluje aktywność sieciową dzieci. Ale aż połowa rodziców jest zaniepokojona zagrożeniami wynikającymi z aktywności internetowej ich dzieci, a zwłaszcza problemem patologicznego korzystania z nowych technologii, możliwością kontaktu z nieznajomymi, także poza środowiskiem wirtualnym oraz szkodliwymi treściami w Internecie (pornograficznymi, wulgarnymi, zawierającymi przemoc, dotyczącymi narkotyków, używek, alkoholu). Ponad 25proc. obawia się publikowania lub przesyłania przez dziecko prywatnych danych, jak adres zamieszkania, numer telefonu itp. Wskazują oni także na takie zagrożenia, jak przemoc werbalna w Internecie (wyzywanie, ośmieszanie, straszenie). Jak pokazują badania EU NET ADB, 76,4% nastolatków (14–17 lat) w Polsce doświadczyło co najmniej jednego z typów zagrożeń. Należą do nich: agresja elektroniczna, spotkanie z osobą poznaną w internecie, kontakt z pornografią oraz innymi potencjalnie szkodliwymi treściami. Ponad połowa nastolatków jest odbiorcą treści nieodpowiednich dla ich wieku. Co trzeci spotyka się z osobą poznaną w internecie, a co piąty — pada ofiarą agresji elektronicznej. Według tych badań, zdecydowana większość polskich nastolatków to osoby korzystające z internetu w sposób funkcjonalny, nieco ponad 13% - dysfunkcjonalny. Ponadto kryteria nadużywania internetu spełnia niewielki odsetek badanych — 1,3%,. Większą grupę stanowią osoby wykazujące tylko część symptomów, a więc zagrożone nadużywaniem. W Polsce jest to około co ósmy nastolatek (12,0%) (Makaruk, Wójcik, 2013). I, choć 7 na 10 dorosłych respondentów uważa, iż posiada odpowiednią wiedzę na temat zagrożeń wynikających z korzystania z nowych technologii, to aż ponad 50 proc. dorosłych chciałoby poszerzyć wiedzę na ten temat, np. poprzez kontakt ze specjalistami na terenie placówki szkolnej. 20 proc. pragnie uczestniczyć w cyklu wykładów w szkole lub innym miejscu; 15 proc. – wziąć udział w wykładzie stacjonarnym np. w bibliotece, domu kultury, etc. Problematyka nowych technologii i związanych z nimi zagrożeń jest tym bardziej istotna, że – zgodnie z deklaracjami rodziców, zdecydowana większość dzieci posługuje się własnym sprzętem komputerowym, zaś ponad połowa ma smartfony z dostępem do internetu. Mimo świadomości istniejących zagrożeń, aż 25 proc. rodziców nie rozmawia ze swoimi dziećmi na temat bezpiecznych zachowań w internecie. Stąd też istnieje nieustanna potrzeba tworzenia rozwiązań systemowych rodzice/opiekunowie-szkoła w obszarze przeciwdziałania ryzykownym zachowaniom dzieci w odniesieniu do mediów (Pyżalski, 2013; Ostaszewski, 2016).

Według najnowszego raportu „Cyfrowe dzieci” z roku 2017 (Bębas, i inni, 2017, s.55), 100% badanych gimnazjalistów wskazało, że korzysta

codziennie z komputera/laptopa i smartfonu/telefonu komórkowego. 63% używa Internetu podczas pobytu w szkole, a 29% podczas lekcji szkolnych. Serfowanie w trakcie lekcji staje się realnym problemem dla nauczycieli. Tylko 31% gimnazjalistów pochodzących z miast i niespełna 18% z ośrodków wiejskich brało udział w zajęciach profilaktycznych o zagrożeniach występujących w sieci. Ponad 93% rodziców uczestniczących w badaniu byłoby zainteresowanych udziałem swoich dzieci w zajęciach z profilaktyki zagrożeń w sieci. Tylko 14% gimnazjalistów stwierdza, że rodzice rozmawiają z nimi o zasadach zachowania się w sieci. 63% gimnazjalistów w ciągu ostatniego miesiąca oglądało sceny pornograficzne w sieci. 89% gimnazjalistów deklaruje, że ich nauczyciele nigdy nie wykorzystują Internetu w trakcie lekcji do poszerzania wiedzy i uatrakcyjnienia zajęć. Według autorów raportu, poszukiwanie optymalnego modelu relacji „dzieci – nowe technologie cyfrowe” jest ważnym wyzwaniem pedagogicznym. Przemawiają za tym następujące argumenty: znacząca część sieciowej aktywności nie ma żadnego związku z rozwojem edukacyjnym dziecka (tzw. „puste przebiegi”); liczne obszary sieci odwiedzane przez nastolatków mogą wywoływać silne pobudzenie emocjonalne, a niektóre z nich przekraczają zdolności poznawcze dziecka. Kontakty sieciowe angażują czas dziecka i nie prowadzą, ani do wzrostu kompetencji społecznych, ani do jego rozwoju osobistego (Bębas i inni, 2017).

Propozycja szkolenia:

Szkolenie adresowane jest do rodziców, nauczycieli, wychowawców, pracowników systemu oświaty. Może odbywać się w Ośrodku Badań nad Mediami UP (ul. Jęczmienna, Kraków) lub na terenie szkoły (pod warunkiem zebrania się co najmniej 30 uczestników). Szkolimy również Rady Pedagogiczne i prowadzimy zajęcia z tej problematyki dla dzieci i młodzieży szkolnej. Indywidualna wycena szkoleń wymaga zgłoszenia zamówienia na adres: obm@up.krakow.pl z dopiskiem: „profilaktyka – media”.